

Валерій Мирошніченко,

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053
v.myroshnychenko.asp@kubg.edu.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5693-6073>

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ІМПРОВІЗАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО АРТИСТА-ВОКАЛІСТА НА ЗАНЯТТЯХ СОЛЬНОГО СПІВУ

У сучасній системі вищої мистецької освіти перед викладачами у галузі культури і мистецтва, зокрема сольного співу, постає важливе завдання — сформувати у майбутніх артистів-вокалістів навички аналізу та інтерпретації музичних творів, а також вокально-технічні й рухові, адже студент у процесі навчання має не лише досконало володіти різними вокальними техніками, але й створювати художній образ твору через міміку, жести, рухи. Важливою складовою процесу фахової підготовки майбутніх артистів-вокалістів є сформованість навичок імпровізації. Стаття присвячена обґрунтуванню моделі формування навичок імпровізації, а саме джазової, яка є важливою складовою процесу фахової підготовки майбутніх артистів-вокалістів на заняттях сольного співу. У процесі розробки моделі були встановлені та проаналізовані взаємозв'язки між структурними компонентами процесу формування здібностей до джазової імпровізації майбутніх артистів-вокалістів на заняттях сольного співу. Здійснений аналіз дав змогу виявити три структурні компоненти означеної моделі: методологічний, змістовий та організаційно-технологічний, — складові кожного з яких розкриті у статті. Процес формування навичок джазової імпровізації майбутніх артистів-вокалістів на заняттях сольного співу — складний та багатогранний, а здатність студентів до джазової імпровізації — одна із спеціальних компетентностей, що характеризують майбутнього артиста-вокаліста як фахівця у своїй галузі.

Ключові слова: вища мистецька освіта, майбутній артист-вокаліст, навички, джазова імпровізація, модель, сольний спів.

Valerii Myroshnychenko

Model of Developing Improvisation Skills of a Future Vocal Artist in Solo Singing Classes

In the contemporary system of higher arts education, teachers of culture and arts, in particular solo singing, face an important task — to develop music piece analysis and interpretation skills and vocal and motor skills in future vocal artists, as the student in the course of learning must perfectly master not only different vocal techniques, but also must create an artistic image of the piece through facial expressions, gestures and movements. The development of improvisation skills is an important component of professional training of future vocal artists. The paper considers the feasibility of the model of developing jazz improvisation skills of future vocal artists in solo singing classes. When designing the model, we established and analyzed the interrelations between the structural components of the process of developing jazz improvisation skills of future vocal artists in solo singing classes. The conducted analysis made it possible to identify three structural components of our model: methodological (implies the purpose, approaches and principles of the process of jazz improvisation skills development), content (includes the structural components of jazz improvisation of future vocal artists) and organizational/technological component (includes the methodology of diagnosing the levels of development of jazz improvisation skills of future vocal artists, criteria, indicators and levels of jazz improvisation skills development). The process of developing jazz improvisation skills of future vocal artists in solo singing classes is complex and multifaceted, and students' ability to jazz improvisation is one of the special competencies that characterize a future vocal artist as a specialist in their field.

Key words: higher arts education, future vocal artist, skills, jazz improvisation, model, solo singing.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2022

© Мирошніченко В., 2022

Постановка проблеми. У наш час, коли підготовка кваліфікованого, конкурентоспроможного фахівця у галузі освіти є показником якості, перед викладачами у галузі культури і мистецтва, зокрема сольного співу, постає важливе завдання — сформувати у майбутніх артистів-вокалістів навички аналізу й інтерпретації музичних творів, а також вокально-технічні та рухові, адже студент у процесі навчання має не лише досконало володіти голосовим апаратом, але й створювати художній образ твору через міміку, жести, рухи. На нашу думку, важливою складовою процесу фахової підготовки майбутніх артистів-вокалістів є сформованість навичок імпровізації, зокрема джазової. Дані позиції є актуальними також у зв'язку з тим, що у сучасному розвитку естрадної музики популярним є створення та виконання композицій із застосуванням принципу варіативності, який ґрунтується на навичках імпровізації. Саме у процесі оволодіння вищевказаними навичками розвиваються індивідуальність і творче мислення студентів, формуються їхні творчі якості, проявляється ставлення до творів мистецтва. Утім, проблема формування здібностей до джазової імпровізації майбутнього артиста-вокаліста на заняттях сольного співу залишається недостатньо дослідженою у сучасній науці, що й зумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета статті полягає в обґрунтуванні моделі формування здібностей до джазової імпровізації майбутнього артиста-вокаліста на заняттях сольного співу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема здібностей до джазової імпровізації є предметом багатьох досліджень. Так, С. Гмиріна, В. Дряпіка, Н. Попович та ін. присвятили наукові праці проблемі застосування вокальної імпровізації, зокрема джазової, в освітньому процесі закладів мистецької освіти. Для нашої розвідки важливими є праці І. Бриля, О. Павленка, О. Хижка, які досліджували педагогічно-методичні підходи естрадно-джазової музики. На думку вчених, навички джазової імпровізації сприяють розвитку творчого потенціалу та виконавської свободи майбутніх артистів-вокалістів. О. Хижко [7, 8] стверджує, що «...естрадно-джазове музикування є потужним засобом удосконалення особистості».

Імпровізація як вид художньої творчості передбачає створення музичного образу безпосередньо у процесі виконання. Але це не означає, наголошують науковці, що музичний матеріал позбавлений своєї логіки. Зокрема, О. Павленко вважає, що «...спонтанність, як головна якість імпровізації, зовсім не передбачає неупорядкованого набору звуків. Джазовий імпровізаційний процес має свою логіку і послідовність будови. Будь-який тип імпровізації передбачає

застосування підготовлених музичних фраз, цитат, цифрових чи буквених позначень тощо. Джазові музиканти, створюючи свої композиції, певною мірою планують майбутню імпровізацію, хоча результат завжди непередбачуваний...» [5, 8].

У своєму дослідженні С. Гмиріна обґрунтовує процес формування навичок вокальної імпровізації та інтерпретації на прикладах джазової музики [2]. На думку автора, цей жанр відкриває для вокаліста багато можливостей для вияву творчості. Студент «може не тільки варіювати динаміку і темп музичної композиції, а також змінити мелодійну лінію, урізноманітнити специфічними прийомами виконавства відповідно з характером та стилем твору. Найвища майстерність інтерпретації та імпровізації знаходить своє втілення в одночасному розумінні закономірностей стилю і ступеню володіння відповідними засобами музичної виразності естрадно-джазового мистецтва...» [2].

Спираючись на дослідження науковців, ми розуміємо, що формування здібностей до джазової імпровізації майбутнього артиста-вокаліста на заняттях сольного співу — складний і довготривалий процес, що потребує розробки моделі, чому і присвячена наша стаття.

Методологія дослідження ґрунтується на загальнотеоретичних та методологічних положеннях філософії, психології та педагогіки щодо здібностей до джазової імпровізації майбутнього артиста-вокаліста на заняттях сольного співу. Для реалізації поставленої мети застосовувалися методи теоретичного та емпіричного дослідження (аналіз наукової літератури, синтез, систематизація, узагальнення).

Виклад основного матеріалу. Сучасна освіта повинна органічно включати творчість в освітній процес, формувати світогляд, заснований на багатокритеріальності рішень. Вона також має забезпечувати міждисциплінарну організацію змісту навчання, розвивати гармонійність у способах і рівнях мислення, готовність випускників до проектування не тільки об'єктів, але й нових видів діяльності [1, 17].

У зв'язку із цим ми вважаємо, що формування навичок джазової імпровізації майбутніх артистів-вокалістів на заняттях сольного співу в закладах вищої мистецької освіти є вагомим складовою фахової підготовки. Імпровізація як процес звертається до творчого начала кожного студента, дає змогу проявити себе у художньому виконанні вокальних творів та створенні авторських музичних образів.

Формування навичок джазової імпровізації майбутніх артистів-вокалістів на заняттях сольного співу залежить від організованих нами умов, які мають оптимізувати освітній процес та взаємодіяти з іншими елементами підготовки

майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва. Усі аспекти та складові вищевказаного процесу ефективно відображені у вигляді моделі, але для початку потрібно з'ясувати сутність моделі та методу моделювання у педагогічному дослідженні.

За визначенням І. Зязюна, модель — «штучно створений зразок у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм чи формул, який, будучи подібним до досліджуваного об'єкта (чи явища), відображає й відтворює у більш простому вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки та відношення між елементами цього об'єкта» [4, 214].

С. Сисоєва та Т. Кристопчук зазначають, що моделювання спрямоване на створення і дослідження наукової моделі — смислово представлені і матеріально реалізованої системи, яка адекватно відображає предмет дослідження (моделює оптимізацію структури навчального процесу), є засобом теоретичного дослідження педагогічних явищ через уявне створення життєвих ситуацій [6, 100–101].

У процесі розробки моделі ми встановлювали та аналізували взаємозв'язки між структурними компонентами процесу формування здібностей до джазової імпровізації майбутніх артистів-вокалістів на заняттях сольного співу. Завдяки аналізу досліджень та публікацій з питань обґрунтування педагогічних моделей ми дійшли висновку, що у нашій розвідці визначальними є структурні компоненти моделі, охарактеризованої у дослідженні В. Делянченко, а саме: методологічний, змістовий та організаційно-технологічний [3].

Методологічний компонент передбачає мету, підходи та принципи процесу формування здібностей до джазової імпровізації майбутніх артистів-вокалістів на заняттях сольного співу. Мета полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці методики формування навичок джазової імпровізації майбутніх артистів-вокалістів на заняттях сольного співу.

Серед наукових підходів, які, на нашу думку, є найбільш доцільними у процесі підготовки майбутніх артистів-вокалістів, ми виокремили:

— аксіологічний, який передбачає формування ціннісних орієнтацій та відповідного ставлення студентів до культурних надбань, творів мистецтва, майбутньої професійної діяльності та особистісного самовдосконалення як фахівця у галузі мистецтва;

— культурологічний, представлений теоретико-методологічними положеннями про умови, необхідні для професійної підготовки та становлення майбутніх артистів-вокалістів на заняттях сольного співу;

— системний, який характеризує процес формування здібностей до джазової імпровізації на заняттях сольного співу як цілісну систему

взаємопов'язаних освітніх компонентів, кожному з яких відведена своя роль у професійному становленні майбутніх артистів-вокалістів;

— компетентнісний, що повною мірою відображає сутність компетентнісної парадигми освіти, яка передбачає формування у майбутніх фахівців здатностей до професійної діяльності та рівня конкурентоспроможності на ринку праці.

До загальнодидактичних принципів, що забезпечують системність процесу формування здібностей до джазової імпровізації майбутніх артистів-вокалістів на заняттях сольного співу, ми відносимо доступність, гуманістичну спрямованість, адекватність методів, діалогу. До них ми також додаємо музичні принципи, а саме: актуалізації творчих здібностей, індивідуального підходу, особистісної орієнтації музичного репертуару, суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем та студентом, рефлексивності. Вказані нами музичні принципи повною мірою відображають специфіку взаємодії викладача та студента на заняттях сольного співу та формування здібностей студентів до джазової імпровізації.

Процес джазової імпровізації — складний та багатогранний. Він передбачає багато різних аспектів взаємодії викладача та студента: вправи та розспівування, художній показ твору викладачем, повноцінний попередній аналіз вокального твору викладача та студента, визначення стилістичних особливостей, засобів музичної виразності. Результатом такої взаємодії є інтерпретація вокального твору студентом та донесення композиторського задуму до слухачів. Сформованість навичок джазової імпровізації у процесі взаємодії між викладачем та студентом передбачає не тільки творчу свободу та усвідомлене виконання студентом вокального твору, але й набуття внутрішньої свободи, можливість під час виконання бути собою, представляти власне трактування музичного образу, що вимагає також оволодіння навичками для зняття психологічних бар'єрів та блоків, які обмежують творчість на сцені.

Другий компонент моделі — *змістовий* — включає структурні складові джазової імпровізації майбутніх артистів-вокалістів. Процес формування здібностей до джазової імпровізації майбутніх артистів-вокалістів на заняттях сольного співу ми розглядаємо як сукупність взаємопов'язаних складових: операційного компонента, що передбачає навички слухового відтворення студентом музичних фрагментів; творчого компонента, який передбачає творчий підхід до прочитання музичних творів, прагнення студента втілити власне трактування музичного образу твору; рефлексивного компонента, що відповідає за самоаналіз студентом своєї діяльності та виконання музичних творів з метою саморозвитку та самовдосконалення.

Третій компонент моделі — *організаційно-технологічний* — включає методичку діагностування рівнів сформованості навичок джазової імпровізації майбутніх артистів-вокалістів, критерії, показники та рівні сформованості навичок джазової імпровізації. Критерії відображають структурні компоненти джазової імпровізації: операційний, творчий та рефлексивний.

До показників та критеріїв навичок джазової імпровізації майбутніх артистів-вокалістів на заняттях сольного співу ми відносимо:

- розвинуті вокально-технічні навички, від яких залежить процес якісного виконання вокальних творів (опора, дихання, регістри); володіння різними техніками джазової імпровізації, як-от: скет, грул, рик, йодель; уміння відтворювати уже готові імпровізації (операційний критерій);
- уміння творчо підійти до інтерпретації вокальних творів; здатність втілити власне трактування музичного образу твору; особистісний творчий підхід до інтерпретації джазових стандартів (творчий критерій);
- аналіз музичних творів на предмет особливостей будови, форми, послідовності з метою усвідомлення специфіки виконання та аналізу власного рівня сформованих навичок, необхідних для художнього виконання вокального твору; здатність студента до самоаналізу своєї діяльності; виконання музичних творів з метою саморозвитку та самовдосконалення (рефлексивний критерій).

Визначені нами критерії та показники дають змогу виокремити три рівні сформованості навичок джазової імпровізації майбутніх артистів-вокалістів на заняттях сольного співу:

1) високий, який характеризується розвинутими у студентів вокально-технічними навичками, стійкою зацікавленістю до оволодіння різними вокальними техніками; умінням відтворювати уже готові імпровізації; власним трактуванням музичного образу твору; особистісним творчим підходом до інтерпретації джазових

стандартів; умотивованістю до саморефлексії та саморозвитку;

2) середній, який визначається стійким прагненням студента до оволодіння вокально-технічними навичками та частковим володінням різними вокальними техніками; прагненням проявити особистісне ставлення до вокальних творів та інтерпретації джазових стандартів; розумінням необхідності у саморефлексії та саморозвитку;

3) низький, який проявляється у незацікавленості студента у розвитку вокально-технічних навичок та оволодінні вокальними техніками; слабкій мотивації до творчості у виконанні джазових стандартів; нерозумінні необхідності саморефлексії та саморозвитку.

Отже, ми охарактеризували модель формування навичок джазової імпровізації майбутніх артистів-вокалістів на заняттях сольного співу, що дозволило нам краще зрозуміти взаємозв'язки трьох блоків моделі та їх складових, а також краще розкрити показники та рівні сформованості навичок джазової імпровізації.

Висновки. Процес формування навичок джазової імпровізації майбутніх артистів-вокалістів на заняттях сольного співу є складним і багатограним, а здатність студентів до джазової імпровізації — одією із спеціальних компетентностей, що характеризують майбутнього артиста-вокаліста як фахівця у своїй галузі. Специфіка організації процесу навчання зумовлена індивідуальною формою взаємодії між викладачем та студентом на заняттях сольного співу, що розкриває більше можливостей для рівноцінного діалогу, творчих пошуків та втілення в життя нових ідей інтерпретації музичних образів творів, а також застосування сформованих навичок у виконавській практиці.

Наша стаття не відображає повною мірою усіх особливостей та вимог до організації ефективного процесу формування навичок джазової імпровізації у студентів, проте подальші дослідження плануємо присвятити обґрунтуванню педагогічних умов формування таких навичок у майбутніх артистів-вокалістів на заняттях сольного співу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вітвицька С. С. Моделювання як метод системного дослідження та проектування освітнього простору у вищому навчальному закладі. *Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів: моногр.* Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2019. 304 с. С. 15–28.
2. Гмиріна С. В. Метод формування навичок вокальної імпровізації та інтерпретації в процесі фахового навчання. *Сучасна наука в мережі Internet* (16–18.02.2015) URL: <https://int-konf.org/uk/2015/suchasna-nauka-v-merezhi-internet-16-18-02-2015/1000-gmirina-s-v-metod-formuvannya-navichok-vokalnoji-improvizatsiji-ta-interpretatsiji-v-protsesi-fakhovogo-navchannya> (дата звернення: 05.11.2022 р.)
3. Десянченко В. М. Педагогічна модель процесу формування толерантності у майбутніх соціальних педагогів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2013. Вип. 22. С. 39–43.

4. Зязюн І. А. Філософія педагогічного світогляду. *Професійна освіта: педагогіка і психологія*. 2014. Вип. 4. С. 209–221.
5. Павленко О. Методика формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки»: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 — теорія та методика музичного навчання. Київ: Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, 2012. 24 с.
6. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: Підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.
7. Хижко О. Формування навичок естрадного музикування у студентів музичних училищ: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 — теорія та методика музичного навчання. К., 2009. 24 с.

REFERENCES

1. Vitvytska, S. (2019). Modeliuvannia yak metod systemnoho doslidzhennia ta proektuvannia osvitiioho prostoru u vyshchomu navchalnomu zakladi. Modeliuvannia profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv [Modeling as a Method of Systematic Research and Design of Educational Space in a Higher Education Institution. Modeling of Professional Training of Specialists in the Conditions of European Integration Processes]. Zhytomyr: Vydavnytstvo O.O. Yevenok (in Ukrainian).
2. Hmyrina, S. (2015). Metod formuvannia navychok vokalnoi improvizatsii ta interpretatsii v protsesi fakhovoho navchannia. Suchasna nauka v merezhi Internet [Method of Developing Vocal Improvisation and Interpretation Skills in the Course of Professional Training. Modern Learning on the Internet]. (in Ukrainian).
<https://int-konf.org/uk/2015/suchasna-nauka-v-merezhi-internet-16-18-02-2015/1000-gmirina-s-v-metod-formuvannya-navichok-vokalnoji-improvizatsiji-ta-interpretatsiji-v-protsesi-fakhovogo-navchannya>
3. Delianchenko, V. (2013). Pedahohichna model protsesu formuvannia tolerantnosti u maibutnikh sotsialnykh pedahohiv [Pedagogical Model of the Process of Developing Tolerance in Future Social Teachers]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu, Seriiia "Pedahohika, sotsialna robota"* — *Academic Bulletin of the Uzhhorod National University, Series «Pedagogy, Social Work»*, 2013, issue 22, 39–43 (in Ukrainian).
4. Ziaziun, I. (2014). Filosofiia pedahohichnoho svitohliadu [Philosophy of Pedagogical Outlook]. *Profesiina osvita: pedahohika i psykholohiia* — *Professional Education: Pedagogy and Psychology*, 2014, issue 4, 209–221 (in Ukrainian).
5. Pavlenko, O. (2012). Metodyka formuvannia vmin dzhazovoi improvizatsii maibutnioho vchytelia muzyky u protsesi instrumentalno-vykonavskoi pidhotovky [Methodology of Developing Jazz Improvisation Skills of a Future Music Teacher in the Course of Instrumental and Performing Training]. *Extended abstract of the thesis*, Kyiv (in Ukrainian).
6. Sysoieva, S., & Krystopchuk, T. (2013). Metodolohiia nauково-pedahohichnykh doslidzhen [Methodology of Academic and Pedagogical Research]. Rivne: Volynski Oberehy (in Ukrainian).
7. Khyzhko, O. (2009). Formuvannia navychok estradno-dzhazovoho muzykuvannia u studentiv muzychnykh uchylshch [Development of Skills of Pop and Jazz Music Making among Students of Music Schools]. *Candidate's thesis*, Kyiv (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 27.09.2022 р.

Прийнято до друку 29.10.2022 р.